

Kort historik om den Allmänna Svenska Nationaldräkten och Märta Jörgensen.

Som 20-åring kom Märta Jörgensen runt sekelskiftet, som trädgårdselev till Tullgarns slott. Där kom hon i kontakt med våra folkdräkter, vilka Kronprinsessan Viktoria hade anbefallt för den kvinnliga personalen på slottet.

Märta Jörgensen fann dräkterna praktiska och bra, jämfört med dåtidens modekläder. Hon gjorde därför till sin livsuppgift att verka för våra nationaldräkters renässans.

Första omnämmandet sker i Märta Jörgensens eget skrift:
”Något om bruket av nationaldräkter”, utgiven i Falun 1903.
Sedermera även delvis publicerad i tidningen IDUN samma år.

I denna utskrift utvecklade Märta en del tankar om Nationaldräkter.
(OBS. Detta är hennes benämning av vad vi i dag kallar folkdräkter.)

Redan 1902 konstaterades att bruket av Nationaldräkter är på utdöende, såväl i Sverige som i övriga Europa. Orsaken till detta ansågs i första hand bero på inflytandet av det utländska modet.

Allmogebefolkningen ändrade klädseln då man vid besök i städerna kände sig ”löjliga” i sina folkdräkter.

Orsaken till att Märta värnade så starkt om våra folkdräkter var i huvudsak att dåtidens klädsel var opraktisk: släpande kjolar, snörliv, kragar som halsjärn, snäva ärmar som var rörelsehämmande. Vidare nämns även en hel del ekonomiska aspekter till folkdräktens fördel.

Märta konstaterar att *glädjande nog tycks på senare tid i vårt land en nationell rörelse på klädedräktens område göra sig allt mer gällande.*

Men det grundläggande arbetet för att kunna uppnå detta har gjorts av Artur Hazelius, mannen med det svenska sinnet och den okuvliga viljekraften.

Det är genom hans försorg som studiet av de gamla allmogedräkterna nu kan bedrivas i Nordiska Museés rika samlingar.

I denna skrift 1903 nämner Märta att hon redan 1901 försökte intressera folk för en förening. Våren 1902 lyckas hon, Svenska kvinnliga Nationaldräkts föreningen bildades, med mål att utgöra en opposition mot det utländska modet och ett medel till att få folkdräkterna i bruk.

Även har inom föreningen komponerats en ny dräkt i nationalfärgerna. Den så kallade ”Allmänna Svenska Nationaldräkten”, vilken redan anlagts av flera medlemmar. För idéns främjande har föreningen ombud på flera platser i landet.

Med dessa tidsangivelser kan man utgå från att nya dräkten godkännts av föreningen 1902, men att den förmodligen skapades tidigare.

Andra intressanta kommentarer av Märta är: Där de bortlagda dräkterna ej i varje detalj kunna återupptas sådana som de sist brukades, så kunna vi då hellre, i samråd med varandra, förbättra det som bör förbättras. Det är ju ett känt faktum att även våra folkdräkter, ehuru ytterst långsamt, undergå förändringar.

Vidare, bör man sträva efter individualitet i klädseln hellre än återuppta bruket av folkdräkter, vilka i viss grad verkar som uniformer. Men det är verkigheten så att långtifrån alla individers smaksinne av naturen är så utpräglat att man klarar att skapa egna vackra kläder. Förebilder för våra kläder kommer vi nog att behöva länge. Men varför kunna dessa ej få vara svenska??

Nästa tryckta inlägg av Märta hittar vi 1904 då hon besvarar insändare i ”Nationaldräktsfrågan”.

Av särskilt intresse är att hon poängterar att Svenska Kvinnliga Nationaldräktsföreningens arbete går ut på att i första hand verka för att man väljer födelsebygdens dräkt, först i andra hand den allmänna. (Sverigedräkten)

År 1909 publicerades en rad artiklar av Märta i tidningen IDUN, över ämnet: En rationell och nationell kvinnodräkt.

Artikel 1. Allmogedräkter i allmänhet.

2. Allmänna Svenska Nationaldräkten.

3. Ytterplaggen.

1. I artikeln om ” Allmogedräkter i allmänhet” gör hon en genomgång av sin syn på kläder i allmänhet och folkdräkter i synnerhet. I stort vad hon redan 1903 publicerat.

Bland annat återkommer hon till : Så t. ex vilja vi ha något lättare material – och det är ju inte svårt att åstadkomma. Vidare berättar hon med glädje att Carl Larsson modifierat Sundbornsdräkten att bli mer tidsenlig. Hon nämner även konstnärerna Ankarcrona och Zorn, som gjort stora insatser för svensk dräktbruk och svensk hemslöjd i allmänhet. Dock ej nämns dessa män ihop med nya dräkten.

2. Allmänna Svenska Nationaldräkten.

I denna artikel beskriv de nya dräkterna. Grundprincipen för utarbetandet av dräkterna har varit att ge utrymme för olika tycke och smak, inom vissa gränser.

Modeller, snitt här anger hon 2 st. dels den första skapade med separat kjol och livstycke. Dels den med sammansytt liv och kjol, som i Vingåkersdräkten. Den sistnämnda tycks hon tycka mest om. Material: Här ger hon inga andra preciseringar än att förklädet kan sys i bomull eller ylle. Till en variant kallad bröllopsdräkten nämns vitt ylle i dräkten, cambric eller siden till överdelen. En enkel utsmyckning i svart silke, på kanten av livstycket till sorgedräkten.

Varför specificeras inte materialkompositionen?

Jo, som Märta säger i sina inledande artiklar måste detta genomgå en ständig förändring i tiden. Liksom i våra folkdräkter.

Broderier: Även här lyser Märta's åsikter igenom att den personliga smaken skall få råda. Om broderierna säger hon: *De skall vara starkt stiliserade, antingen de är gjorda med blomstermotiv eller andra dito.*

Det enda som nämns om broderiernas färg är att det gröna alltid bör ingå. Broderierna placeras på bröstet och bård på förklädet. Samma motiv på båda.

Dräkten

Färger: 1. Blå dräkt, gult förkläde.
2. Blå kjol, rött liv, gult förkläde.

Skor: Slejf eller snörsko, svarta, aldrig gula.

Strumpor: Svarta, såvida rött inte ingår i dräkten, då skall strumporna vara röda.

Förkläde: Bredd ca 75 cm, veckas upp till, knytes med hemvävt brokigt band. Bårdens placering : ca 10 cm beräknat från förklädets nederkant.

Ficka: Kan sättas i framvådens ena söm eller så endast ett sprund där och fickan i underkjolen. Hindrar att kjolen får ojämnt fall om tyngre saker bäres i fickan.

Dräktens

längd: Minst 10 cm från golvet.

Bältes-

spänne: Av mässing eller silver. Häktor kan även brukas. Någon mönsterförebild ges ej.

Vidare beskrivs en enklare variant, en bröllopsvariant, en sorgevariant, samt omnämnes en variant utan förkläde, där broderiet satts på klänningens nederkant.

Trots Märta's insatser blev den Allmänna Svenska Nationaldräkten (Sverigedräkten eller Svenska dräkten, kärt barn har många namn) ej någon större framgång.

Den föll dock ej helt i glömska. Vi kommer ofta i kontakt med folk som har äldre dräkter. Alla årtionden fram till 1950 finns representerade. Under 50- och 60-talen syddes det förmodligen inte så många. Under senare år har dräkten dock blivit allt mer populär. Framför allt genom Stockholms läns Hemslöjdförening, som saluför en kopia av den vackra dräkt, från 1910, som Nordiska Museet har i sina dräktsamlingar.

Man tillverkar en så noggrant som möjligt gjord kopia i ylle. Vidare har man sytt en dräkt till drottning Silvia som hon brukar bära på Sveriges Nationaldag.

Bo Skräddare har med sina artiklar i Land också starkt bidragit till att popularisera dräkten. De dräkter som han säljer är kopior av de äldsta kända dräkterna i ylle. Dräkter som man vet att elever till Märta sytt.

Båda dessa företags dräkter är kopior av gamla dräkter och ej anpassade i tiden enligt Märtas intentioner.

Den dräkt som vi tillverkar är i bomull, som ger en sval och lättskött dräkt. Att göra dräkter i bomull började man med tidigt. Vi har dokumenterat en från 1929, sydd i Halland. Vidare har vi en rapport om en från 1918, sydd i Jämtland.

Genomgående har vi på de gamla dräkter som vi studerat kunnat finna ganska stora skillnader i såväl materialval som modeller och broderier. Helt i Märtas anda. Vi uppmanar därför våra kunder att gärna ändra efter personlig smak.

Med vänlig hälsning
Ekelund, Linnevaveriet i Horred AB